

ABDULLA ORIPOV SHE'RLARINING QORAQALPOQCHA TARJIMALARIDA FRAZEOLOGIK BIRLIKLARNING USLUBIY-SEMANTIK TAHLILI

Allambergenov Davronbek Maxsudovich,
Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti magistranti
davronbekallambergenoff@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada Abdulla Oripov she'rlarining qoraqalpoq tiliga tarjima qilingan namunalari asosida frazeologik birliklar lingvistik tahlil qilinadi. Tarjimada poetik ifoda vositalarini saqlab qolishda iboralarning to'g'ri tarjima qilinishi muhim omil sanaladi. Shu nuqtayi nazardan maqolada A.Oripov ijodida uchraydigan frazeologizmlar va ularning qoraqalpoqcha tarjimalardagi ko'rinishlari o'zaro qiyosiy tahlil etiladi.

Kalit so'zlar. Frazeologizm, tarjima, uslubiy tahlil, semantik xususiyat, poetik ifoda, ekvivalent, badiiy tarjima, ibora.

ABDULLA ORIPOV ŞİİRLERİNİN KARAKALPAKÇA ÇEVİRİLERİ DEYİMSSEL BİRİMLERİNİN METODOLOJİK-ANLAMSAL İNCELEMESİ

Allambergenov Davronbek Maxsudovich,
Ajiniyaz Nukus devlet pedagogi enstitüsü yüksek lisans öğrencisi

Özet. Bu makale, Abdullah Oripov'un Karakalpak'a çevrilmiş şiir örneklerine dayanarak deyimisel birimlerin dilbilimsel bir analizini gerçekleştirecektir. İfadelerin doğru çevirisi, çeviride şiirsel ifade araçlarının korunmasında önemli bir faktör olarak kabul edilir. Aynı noktada İnceleme makalesi A.Oripov'un çalışmalarında bulunan deyimler ve kın çevirilerindeki görünümeleri karşılaştırmalı bir şekilde analiz edilmiştir.

Anahtar kelimeler. Deyimbilimi, çeviri, metodolojik analiz, anlamsal özellik, şiirsel anlatım, eşdeğer, sanatsal çeviri, deyim.

МЕТОДОЛОГИКО-СМЫСЛОВОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ ДЕКЛАРАТИВНЫХ ЕДИНИЦ КАРКАЛПАКСКИХ ПЕРЕВОДОВ ПОЭТИЧЕСКИХ ПРОИЗВЕДЕНИЙ АБДУЛЛА ОРИПОВА

Алламбергенов Давронбек Махсудович,
Магистрант Нукусского государственного педагогического
института имени Аджинияза

Аннотация. В данной статье будет проведен лингвистический анализ фразеологизмов на основе переведенных на каракалпакский язык образцов стихов Абдулла Арипова. При сохранении средств поэтической выразительности в переводе важным фактором является правильный перевод фраз. В связи с этим в статье. Фразеологизмы, встречающиеся в творчестве А.Арипова и их проявления в каракалпакских переводах, подвергаются взаимному сравнительному анализу.

Ключевые слова. Фразеологизм, перевод, методологический анализ, семантический признак, поэтическое выражение, эквивалент, художественный перевод, фраза.

METHODOLOGICAL AND SEMANTIC STUDY OF DECLARATIVE UNITS OF KARKALPAK TRANSLATIONS OF POETIC WORKS BY ABDULLA ORIPOV

Allambergenov Davronbek Maxsudovich,
master of the Nukus state pedagogical institute named after Ajiniyaz

Annotation. This article will carry out a linguistic analysis of phraseological units based on samples of poems by Abdullah Oripov translated into Karakalpak. The correct translation of phrases is considered an important factor in maintaining the means of poetic expression in translation in the same point review article. The phraseologisms found in A.Oripov's work and their appearances in scabbard translations are analyzed in a comparative way.

Keywords. Phraseologism, translation, methodological analysis, semantic feature, poetic expression, equivalent, artistic translation, phrase.

Bilamizki, shoirlar inson qalbining tarjimoni sifatida qalam tebratishadi. Ular soʻzlar orqali inson his-tuygʻularini, ichki kechinmalarini va hayotning nozik jihatlarini mohirlik bilan ifodalaydilar. Abdulla Oripov sheʼriyati tilshunoslik va adabiyotshunoslikda alohida ahamiyatga ega. Uning ijodi nafaqat badiiy jihatdan, balki lingvistik xususiyatlari bilan ham muhim oʻringa, katta salmoqqa ega hisoblanadi. Shoir sheʼrlaridagi ohangdorlik, taʼsirchanlik, tasviriy vositalarning xalqona ifodasi va inson ruhiyatiga taʼsir qilishida koʻplab til vositalari qatori frazeologizmlarning ham oʻrni eʼtiborga molik. Frazeologizmlar tilimizda doimiy ishlatiladigan, tarkibiy qismlari oʻzgarmaydigan va umumiy yaxlit maʼno kasb etadigan birliklardir. Ular fikrga taʼsirchanlik va badiiylik bagʻishlaydi. Ular koʻchma maʼnoda ishlatilib, badiiy tasvir vositasida emotsionallik, ekspressivlik xususiyatiga ega boʻladi. Shu sababli, frazeologizmlar faqat inson ongiga emas, balki his-tuygʻulariga ham katta taʼsir koʻrsatadi.

Frazeologizmlar tarkibida qancha soʻz boʻlishiga qaramasdan, ular yagona umumiy maʼno ifodalaydi. Frazeologizmlarni aksariyat hollarda toʻgʻridan toʻgʻri tarjima qilib boʻlmaydi. Uni soʻzma-soʻz tarjima qilish ifodalanayotgan maʼnoni butunlay oʻzgartirib yuboradi. "Frazeologizmlar milliylikka asoslangani uchun ularni tarjima qilish hamisha qiyinchilik tugʻdirib, koʻpincha muayyan muammolar kelib chiqishiga sabab boʻladi. Odatda, boshqa tilga ularning shakli emas, mazmuni koʻchadi"[3:89].

Oʻzbek va qoraqalpoq tillari oʻrtasida oʻxshashliklar mavjud boʻlsa-da, har bir tilning oʻziga xos leksik va grammatik xususiyatlari bor. Iboralar tarjimasi nafaqat til bilimini rivojlantirishga, balki ikki xalqning madaniy va tarixiy aloqalarini tushunishga yordam beradi. "Har bir tilda oʻzining milliy, madaniy xususiyatlariga ega boʻlgan frazeologik birliklar mavjud. Frazeologik birliklarning tarjimasi milliy, madaniy xususiyatiga chuqur eʼtibor bergan holda qilinishi lozim. Sheʼriy matnlarda iboralar koʻpincha kuchli emotsional taʼsir beradi. Tarjimada bu taʼsirni yoʻqotmaslik muhim" [4:155]. Iboralar tarjimasi sheʼrdagi umumiy mazmun va kontekstga mos tushishi lozim. Aks holda, iboraning maʼnosi yoʻqolib yoki notoʻgʻri tushunilishi mumkin.

A.Oripov qalamiga mansub "Kaʼbatulloh" sheʼridagi quyidagi parchada "biri ikki boʻlmoq" iborasi ishlatilgan va biz buni tarjimada ham toʻgʻri mazmun ifodalayotganini koʻrishimiz mumkin. Biroq misra boshidagi "hanuz" soʻzi tarjimasida xatolik bor. Asliyatda haligacha maʼnosini berayotgan soʻz tarjimada hech bir deya ishlatilmoqda. Asliyatda:

*Hanuz biri ikki boʻlmagan eldan,
Keldim, madad bergil, yo Kaʼbatulloh.
Bagʻri xun, toleyi kulmagan eldan,
Keldim, madad bergil, yo Kaʼbatulloh*[1:2]

Tarjimada:

*Ҳеш бир бири еки болмаган елден,
Келдим нажат излеп, я Каъбатуллах.
Баур қан, ығбалы күлмеген елден.
Келдим нажат излеп, я Каъбатуллах*[5:60]

Shuningdek, ikkinchi misradagi madad bergil birikmasi najot izlab koʻrinishida berilgan. Tarjima variantida maʼno biroz oʻzgargan, biroq frazeologizm oʻz badiiy vazifasini toʻgʻri bajargan.

Shoir "Payg'ambar" she'rida ham frazeologizmlardan unumli foydalanganini ko'rishimiz mumkin. Asliyatda:

*Haq deb nina bilan tog'larni qazdim,
Bandman, rost yo'llarga gohida ozdim*[1:4].

Tarjimada:

*Хақ деп ийне менен қудықлар қаздым,
Бендемен гəҳинде жолымнан аздым*[5:64].

Igna bilan tog' qazish birikmasi tarjimada umuman boshqacha qilib berilgan. Ya'ni quduq qazish shaklida. Yana keyingi qatordagi bandman so'zi esa bandaman deya noto'g'ri talqin qilingan. Lekin yo'ldan ozish iborasi mazmunan saqlangan.

Asliyatda:

*Ka'ba qopqasida turgan ey posbon,
Avval onalarning ochgin yo'llarin*[1:6].

Tarjimada:

*Каьба қапысында турган, әй насбан,
Әуел аналардың ашқыл жолларын*[5:66].

Yuqoridagi "Avval onalarning ochgin yo'llarin" misrasi tarjimada to'g'ri aks etgan.

Biroq "Ka'ba qopqasida turgan ey posbon" misrasidagi qopqasi so'zi tarjimada eshigi deya berilgan. Vaholanki, qopqa so'zi darvoza ma'nosida ishlatiladi. Lekin bizningcha, tarjimon ohangni saqlash maqsadida qopqa so'zini qapi shaklida qoraqalpoq tiliga o'giran.

Asliyatda:

*Дунёдан тўйган бир бағриқон одам,
Дашту сахроларга олиб кетди бош*[2:29].

Tarjimada:

*Дуньядан тойган бир бауыры қан адам,
Қумлы сахраларга бас алып кетти*[5:100].

Bu yerda "dunyodan to'ygan" ifodasi dunyodagi barcha narsalardan charchagan, undan hafsalasi pir bo'lgan ma'nolarini beradi. Bu so'z nafaqat tashqi omillar, balki ichki ruhiy holatni ham ifodalaydi. Dasht-u sahrolarga olib ketdi bosh misrasi qumli sahrolarga bosh olib ketdi mazmunida tarjima qilingan. Dasht so'zi qumli deya berilganligini yuqorida ko'rishimiz mumkin. Asliyatda dasht va sahro deya alohida ma'noda ifodalangan. She'rning ohangdorligini va badiiyligini saqlash maqsadida tarjimada qumli sahrolar tarzida berilganligini ko'rishimiz mumkin. "Bosh olib ketmoq" iborasi tarjimada to'g'ri ifodalangan. She'rdagi mazmun va g'oya ikki tilda ham bir xil. Shuning uchun, tarjimaning maqsadi to'liq amalga oshirilgan va she'rning asosiy xususiyatlarini saqlagan deb hisoblaymiz.

Asliyatda:

*Мол-дунё дегани дилни юпатмас,
Сук, хасад доимо кўзин тиккайдир*[2:29].

Tarjimada:

*Мал-дунья дегени жанды жубатпас,
Суқ нəзер, қызғаныш көзин тигежақ*[5:100].

Mazkur she'rning birinchi misrasi tarjimada to'g'ri berilgan. Bu yerda shoir boylik, dunyo ne'matlari odamning chin ko'ngil osoyishtaligini ta'minlamasligini aytyapti. Ya'ni, mol-dunyo ko'p bo'lsa ham, bu baxt yoki ichki osoyishtalik degani emas. Tarjimada dilni yupatmas ifodasi jonni yupatmaydi, ko'ngilni tinch qilmaydi degan ma'noda asliyatdagi mazmunni yetkazib bera olgan. "Suq, hasad doimo ko'zin tikkaydir" misrasidagi suq so'zi tarjimada suq nazar shaklida mazmunan to'g'ri ifodalangan. Lekin doimo ko'zin tikkaydir jumlasida tarjimada ko'zini tikmoqchi deya xato berilganligini ko'rishimiz mumkin. Asliyatda har doim ma'nosi berilgan bo'lsa tarjimada kelasi zamon ko'rinishida qo'llangan.

Shoir she'rlaridagi ko'plab frazeologik birliklar qoraqalpoqcha tarjimalarda asliga yaqin tarzda yoki mos ekvivalentlar bilan berilgan. Bu esa tarjimonlarning nafaqat til, balki, she'rdagi

mohiyatni ham chuqur anglab tarjima qilganidan dalolat beradi. Shu bilan birga, ayrim frazeologizmlarning tarjimasida ma'noviy siljishlar yoki milliy koloritning yo'qolishi kuzatiladi. Bu holat tarjimada frazeologizmlarni yetarlicha chuqur tahlil qilish va ularni kontekstga mos holatda tarjima qilish zarurligini ko'rsatadi. Umuman olganda, Abdulla Oripov ijodining qoraqalpoq tiliga tarjimalarida frazeologizmlarning saqlanishi va badiiy ifodalarning uzatilishi ikki tilda ham badiiy tafakkur uyg'unligini namoyon eta oladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Oripov A. Haj daftari., – Toshkent:1992. B.– 2,4,6.
2. Oripov A. Quyosh bekati., – Toshkent:2010. B.– 29.
3. Ochilov E. Badiiy tarjima masalalari., T: 2014. B.– 89.
4. G'afurov I., Mo'minov O., Qambarov N. Tarjima nazariyasi., Toshkent. 2012. B.– 155.
5. Арипов А. Ағар даря., – Ноқис: Билим, 2021. В.– 60,64,66,100.